

УДК 378.091.33–027.22:796]:37.041«19»

А.В. Котова

ДІЛОВА ГРА ЯК ЗАСІБ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті визначено місце самостійної роботи в навчальному процесі закладів вищої освіти другої половини ХХ ст., представлено визначення гри в навчальному процесі та її класифікацію (за цільовою орієнтацією, різним рівнем пізнавальної активності, кількістю учасників, місцем проведення). Проаналізовано досвід організації ділових ігор у навчальному процесі ВНЗ та визначено шляхи його творчого використання на сучасному етапі.

Ключові слова: самостійна робота, ділова гра, студенти.

В статье определено место самостоятельной работы в учебном процессе высшей школы второй половины ХХ ст., дано определение игры в учебном процессе и ее классификацию (по целевой ориентации, разным уровнем познавательной активности, количеству участников, местом проведения). Проанализирован опыт организации деловых игр в учебном процессе ВУЗов и определены пути его творческого использования на современном этапе.

Ключевые слова: самостоятельная работа, деловая игра, студенты.

The position of independent work in the academic activity of higher education establishments of the second half of the XX-th century is defined. The notion of game in academic activity and its classification (purpose orientation, different levels of informative activity, quantity of participants, venues) are presented. The experiences of business game organization in the academic activity in the second half of the XX-th century and the ways of their creative usage in modern conditions are analyzed.

Key words: independent work, business game, students.

Постановка проблеми. Знання стають справжнім надбанням людини тільки тоді, коли вони закріплені самостійною діяльністю. Тому одним з найважливіших аспектів навчання є самостійна робота, яка дозволяє студентам закріпити отримані знання та застосувати їх на практиці, добре орієнтуватися у вивченому матеріалі та приймати рішення без сторонньої допомоги.

Активізації та інтенсифікації самостійної роботи значною мірою сприяють ділові ігри, завдяки яким процес навчання та засвоєння нової інформації стає простішим, приємнішим та цікавішим, а навчальна інформація засвоюється на 90%. Відомо, що педагоги почали активно використовувати ігри у навчальному процесі вищих навчальних закладів у другій половині ХХ ст.

Аналіз актуальних досліджень. Ігри як засіб організації навчального процесу досить ґрунтовно вивчаються сучасними науковцями. Зокрема Г. Коробська проаналізувала досвід використання дидактичної гри для формування загальнонавчальних умінь учнів основної школи у другій половині ХХ ст.; О. Грищенко розглядала ділову гру як інноваційний метод педагогічної діяльності майбутніх учителів; І. Черняк вивчала застосування дидактичної гри під час навчання майбутніх економістів професійного спілкування тощо. Разом з тим, використання ділової гри для організації самостійної роботи студентів недостатньо висвітлено у педагогічній літературі.

Мета статті – проаналізувати використання ділової гри в організації самостійної роботи студентів у навчальному процесі ВНЗ другої половини ХХ ст. та визначити шляхи його творчого використання у навчальному процесі сучасних закладів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Організація самостійної роботи студентів була одним з найважливіших завдань вищої школи другої половини ХХ ст. і являла собою невід’ємну складову навчально-виховного процесу. Педагоги вважали, що саме самостійна робота дозволяла розвивати творчі здібності молоді, підготувати її до самостійної праці, прищепити навички самостійного вирішення проблем пошуку та виявлення конструктивних рішень, виходу з проблемних ситуацій тощо. Вони визнавали, що саме цей вид роботи дозволяє опанувати навички навчальної та наукової діяльності і сприяє поглибленню й розширенню знань, пробудженню інтересу до пізнавальної діяльності, оволодінню прийомами пізнання та розвитку пізнавальних здібностей.

У визначений історичний період самостійна робота проводилася як у позанавчальний час, так і протягом аудиторних занять. Аудиторна самостійна робота проводилася за розкладом під безпосереднім контролем викладача, який спрямовував і контролював роботу студентів. Зміст позааудиторних самостійних робіт був пов’язаний зі змістом аудиторних. Такі роботи також виконувалися за завданням викладача, а після виконання результати аналізувалися та оцінювалися викладачем.

Окрім традиційних видів самостійної роботи (письмове виконання завдань, робота з навчальними та довідковими джерелами інформації з їх подальшим аналізом, підготовка доповідей тощо) у другій половині ХХ ст. активно використовувалися такі види самостійної роботи, як організація наукових молодіжних конференцій, екскурсій, вікторин, проведення ділових ігор, які завжди активі-

зували розумову діяльність молоді та підвищували ефективність навчання.

Зазначимо, що діловою грою вважаємо комплексний засіб навчання з чітко визначеною метою, який характеризується відповідними правилами та має навчально-пізнавальну спрямованість на опанування майбутнім фахом. Педагогами було доведено, що ділові ігри сприяли опануванню ораторським мистецтвом, удосконаленню індивідуальних здібностей, розвитку логічного мислення молодих людей, фантазії, уваги тощо. Також, педагоги наголошували на тому, що гра сприяє залученню до активної пізнавальної діяльності як кожної особистості окремо, так і всіх разом, самовдосконаленню, самовираженню, саморозвитку, стимулює молодь до перемоги, створенню позитивної установки на навчання, створює комфортну та доброзичливу атмосферу в колективі. Великою перевагою гри є те, що в ній немає сильних або слабких учнів – є тільки гравці, і це спонукає усіх студентів до активної участі.

За класифікацією існують ігри з:

- цільовою орієнтацією;
- різним рівнем пізнавальної активності;
- різною кількістю учасників;
- місцем та часом проведення [4, с. 8 – 9].

Розглянемо більш детально організацію самостійної роботи студентів за допомогою ділових ігор з цільовою орієнтацією, до яких, на думку викладачів досліджуваного періоду, належали тренувальні, сюжетно-моделюючі та інформаційно-пізнавальні ігри. Зазвичай, такий вид організації самостійної роботи відбувався на аудиторних заняттях.

Наприклад, майбутнім педагогам надавалася змога випробувати себе як фахівців під час проведення окремої частини заняття. Такі види ігрової діяльності проводилися переважно зі студентами старших курсів після консультації з викладачем і стимулювали творчу активність студентів. Досвід засвідчив, що студенти охоче брали участь у такій діловій грі, а потім організовували активне обговорення навчального матеріалу, що сприяло закріпленню їх професійних навичок [6, с. 85].

Разом з тим, деякі педагоги другої половини ХХ ст. (Л. Болгова, О. Панько, В. Ярова та ін.) зазначали, що такі заняття доцільно проводити вже з перших місяців навчання студентів у вищій школі. Для цього на кожне заняття зі спеціальності призначався черговий студент, який самостійно проводив його частину. Під час підготовки

до такого виду діяльності викладачі звертали увагу на основні положення в навчальному матеріалі, вчили студентів передбачати труднощі, які могли виникнути у процесі викладання навчального матеріалу та можливі помилки з боку інших студентів. Після проведення міні-заняття викладач коментував правильність його проведення в методичному аспекті [2].

Своєрідні ділові ігри проводилися і під час семінарів-прес-конференцій. Для цього студенти обирали двох ведучих, які, у свою чергу, розподіляли завдання між іншими студентами групи та формували підгрупи керівників (молоді люди, які проводитимуть семінар), спеціалістів (ставлять запитання) та експертів (оцінюють роботу групи). Така форма ігрової діяльності дозволяла студентам випробувати себе в усіх вищезазначених підгрупах та набути досвід участі у кожній з них [8, с. 89].

Цікавий досвід організації самостійної роботи студентів за допомогою ділової гри було накопичено на фізико-технічному факультеті Харківського державного університету. На цьому факультеті проводили гру «Конференція». Проведенню цієї гри передувала велика робота. Зокрема, підготовка проводилася у декілька етапів. Попереднім етапом було виконання курсової роботи. Причому студентам надавалася змога виконувати одну роботу в парах, що сприяло налагодженню професійного спілкування серед студентів. Після цього студенти готували усні доповіді, які заслуховувалися в кожній академічній групі із 12 – 13 студентів. Наприкінці конференції студенти обирали 2 – 3 кращі курсові роботи, які проходили до наступного етапу гри. Для обрання кращих робіт студентське журі керувалося такими критеріями: оригінальність викладення матеріалу, що досліджувався; уміння авторів нестандартно мислити; спроможність виявити та підкреслити дискусійні моменти; використання ЕОМ тощо.

Викладачі наголошують, що використання гри «Конференція» як частини самостійної роботи студентів сприяло не тільки активізації виконання зазначених робіт, але й підвищенню якості навчального процесу взагалі завдяки тому, що студенти мали змогу реалізувати свої творчі здібності та отримували моральне задоволення від такої роботи [3].

Водночас, ділові ігри проводилися не тільки протягом аудиторних занять. Наприклад, на геолого-географічному факультеті Харківського державного університету з метою активізації самостійної роботи ігрової ситуації проводилися під час літніх практик. Педаго-

ги наголошували, що ділова гра дозволяє сформуванню теоретичне та практичне мислення студентів, забезпечити перехід від організації діяльності студентів за допомогою викладача до самоорганізації та саморегуляції [7].

Педагогами вищої школи досліджуваного періоду доведено, що специфіка організації самостійної роботи значною мірою зумовлювалася врахуванням профілю фахової підготовки студентів і традиціями університетів. Так, для майбутніх спеціалістів гуманітарного профілю обиралися ті ігри, які сприяли формуванню мовленнєвих та граматичних умінь і навичок, аналізу літературних творів тощо. Наприклад, у межах самостійної роботи викладач В. Авраменко під час проведення занять з іноземної мови організувала музичні хвилинки (пісні тією мовою, яка вивчалася), що, з одного боку, дозволяло студентам розслабитися, а з іншого — сприяло подальшому вивченню мови [1].

Навпаки, майбутні фахівці природничо-наукового профілю, беручи участь у ділових іграх, отримували досвід обчислювальних операцій, роботи з різними приладами тощо. Так, доцент Київського державного університету К. Латишева для активізації самостійної роботи з математики організувала роботу студентів у парах, застосовуючи елемент змагання. Кожній парі студентів видавалися різні завдання, які молоді люди розв'язували протягом першої години заняття. У цей час викладач контролювала і спрямовувала самостійну роботу студентів, за необхідністю пояснювала незрозуміле. На початку другої години заняття викладач пропонувала студентам показати спосіб розв'язання задач на дошці та перевіряла правильність їх виконання. Педагог зазначала, що така методика проведення практичного заняття дозволяла розв'язати значно більше задач. Навіть ті студенти, які не змогли самостійно розв'язати задачі, засвоювали більше, ніж на традиційних заняттях: вони уважно сліdkували за вирішенням задач та намагалися знайти правильне рішення [5].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Як засвідчили результати дослідження, теоретичні ідеї та практичний досвід організації самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів другої половини ХХ ст. за допомогою ділової гри можуть бути творчо осмислені й реалізовані на нинішньому етапі розвитку вищої освіти України за такими напрямками як більш активне використання дидактичних ігор під час організації самостійної роботи студентів сучасних закладів вищої освіти (проведення гри «Конференція», організація музичних хвилин, надання студентам можливості

проводити частину заняття з наступним аналізом щодо методичного аспекту; враховування профілю підготовки студентів під час організації самостійної роботи студентів за допомогою ділової гри.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Бардина Н.В.* Из опыта интенсификации преподавания русского языка / Н.В. Бардина // Проблемы высшей школы. — 1986. — Вып. 58. — С. 88 — 93.
2. *Болгова Л.С.* Самостоятельная и индивидуальная работа студентов / Л.С. Болгова, В.Ф. Яровая // Вопросы методики преподавания иностранных языков. — 1970. — Вып. 2. — С. 72 — 85.
3. Дидактическая игра «Конференция» [упоряд. Дементий О.И.] — Х.: ХГУ, 1988. — 8 с.
4. *Коробська Г.В.* Дидактична гра як засіб формування загальнонавчальних умінь учнів основної школи (друга половина ХХ століття): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.09. — «Теорія навчання» / Г.В. Коробська. — Х., 2010. — 20 с.
5. *Латышева К.Я.* Активизация студентов на занятиях по математике / К.Я. Латышева // Вестник высшей школы. — 1953. — №8. — С. 30.
6. *Назарова С.Н.* Взаимосвязь самостоятельной работы и семинарских занятий / С.Н. Назарова // Самостоятельная работа студентов как приоритетная форма учебного процесса: межвед. науч. сб. — Вып. 92. — Киев: Лыбидь, 1992. — С. 81 — 85.
7. Развитие познавательной активности студентов в период летних полевых практик методом дидактической игры: метод. рекомендации / [упоряд. А.Н. Дамасевич, Н.В. Максименко]. — Х.: ХГУ, 1993. — 44 с.
8. *Селецкий В.И.* Роль консультаций в активизации самостоятельной работы студентов / В.И. Селецкий, Г.В. Андрейченко // Самостоятельная работа студентов как приоритетная форма учебного процесса: межвед. науч. сб. — Вып. 92. — Киев: Лыбидь, 1992. — С. 85 — 91.